

traj vsega rodovitnega lesa obropaš, temuč začni pre-gosto drevo, naj bo staro ali mlado, po koncih vej tre-bitu, kjer je navadno najgostejše mladičevje, ki solnce najbolj overa. Po znotranjih vrhah in vejah pa odpravi le tisti rodovitni les, ki si ga po dobrem prevdanku za preobilnega spoznal. Trebi toraj drevo odzunaj nazno-traj. Ako pa delaš nasprotno, ti bojo tvoja drevesa kmalo gole rogovile, in ne bojo ti nikdar veliko sadú rodila. Da je drevo kaj vredno, zlasti pa pritlično, mora po vsem životu roditi, ne pa samo konec vej.

6. Včasih se primeri, da mlado drevo kmali rodo-vitni les zastavi, kateri pa potem leto za letom bolj peša ali pa se celó posuši. Da peša, spoznaš lahko, ker vidiš, da so listni popki vsako leto drobnejši, da komaj po dve ali tri peresca poganjajo, ali pa še celó nobenega ne, temuč se posušé. Ako je taka, se rodovitnemu lesu pomaga k moči, če se nekoliko mladik na vršičih po-reže in se stakne nekoliko listnih ali pa tudi cvetnih popkov, ter se drevesu z gnojnino pomaga.

7. Ako se mora kakošen vrh ali velika debela veja zastran napotja odpraviti, je nikar ne odžagaj ali odsekaj prav pri deblu, ampak bolj gorí, da ji bo še nekoliko življenja ostalo. Ako pa le mora pri polti preč iti, naredi strešico nad rano, pribij na-njo kako dilico, da rana delj časa gnjiti ne začne in ti drevesa ne pokončá.

8. Ako je pa drevo že staro in ima nelično po-dobo, molí kako vejo grdo na stran, ima grde krive vrhe itd., imej potrpljenje ž njim; saj tudi šantovim starčkom šantovih nog ne odrežemo; ravno tako tudi potrpi-mo z napakami, ki jih naši spredniki pri drevesih o pravem času niso odpravili. Plačilo potrpljenja bo sad, ki nam ga bojo taka nelična drevesa še veliko let rodila.

Pustite nam Idrijo kakor je bila!

Da je država avstrijska v velikih denarnih stiskah začela prodajati lastnine svoje: grajščine in rudnike, znano je vsacemu; ali pa je to dobro ali ne, niso si vsi edinih misli.

Nam se zdí država kakor vsako drugo gospodar-stvo; tudi pri nji veljá pregovor: „Sila kola lomi.“ Al kakor previdni gospodar v denarnih stiskah, dokler še ni popolnoma na kant prišel, prodá le to, kar mu je manj na korist ali celó brez posebne koristi in si s tem premoženja svojega prav za prav ne poškodeje, tako se tudi državam ne more sploh očitati, da prodajo to ali uno lastnino; marveč jim je včasih celó na dobiček, ako se znebijo posestev, pri katerih si oskrbniki tolste piške pekó, država pa še slane vode nima. Ali je še dandanašnji kaj tacih grajščin, ne vemo, — da so pa take bile tudi na Kranjskem, to je gotovo; saj je znano, da je tû in tam bila kaka grajščina tako slabo oskrbo-vana, da je država na gotovem dobičku bila, ko jo je prodala; kupec je pa pri taki kupčiji mnogokrat tudi prav dobro opravil, ker samo za zemljiščino odvezo je dobil toliko ali še več, kolikor je za grajščino dal; vse polje, senožeti, gozdi itd. so mu tako rekoč zastonj ostali. Gledé tedaj na take skušnje ne more veljati pravilo (princip), da je vselej napačno, ako država prodaja svoje lastnine.

Ce pa ni vselej napačno, da države prodajajo svoja posestva, marveč je v posebnih razmerah še le prav, da se jih znebijo, je pa nasproti v posebnih raz-merah zeló napačno, ako jih prodajo.

In tako bi bilo, ako bi se rudnik in gozd idrij-ski prodala, kakor minister denarstva to predlaga letošnjemu državnemu zboru, in mu to pritrjuje finančni odbor.

Gola resnica je, da je vso deželo osupnila novica, da hočejo Idrijo prodati, in če katero srenjsko zastop-ništvo ima katerikrat za seboj vso deželo, more idrij-ska županija reči, da za njeno peticijo, ki jo je 2. ja-nuarja poslala državnemu zboru, stoji vsa dežela. Naj bi se to na Dunaji ne prezrlo!

Pustite nam Idrijo kakor je bila! Da se zato poganjamo, sili nas domoljubje trojno, katero ima svoje korenike v mesticu Idrii, v deželi kranjski, v carstvu avstrijskem.

Po razjasnilu za obstoj cesarske Idrije vnetega mestnega župana idrijskega in družih izvedenih mož so nam vse okoliščine na drobno znane; beseda naša se tedaj opira na bistvene stvari, in ne na vsakdanje fraze.

V Idrii se, kakor ves svet vé, prideljuje živo srebro. Živo srebro se bo potrebovalo, dokler bo svetá kaj. In v vsej Evropi je, razun Idrije, le še takošen rudnik v Almaden-u na Španjskem, pa ta rudnik je v žlahnejem pridelku nekako pešati začel. Razun rudnika v Příbram-u na Českem, kjer se pri-deljujeta srebro in svinec, Avstrija nima rudnika, kateri bi večje dohodke donášal kakor Idrija. In tega zaklada, tega bisera se hoče država naša znebiti, da pride v roke špekulantom, kateri bi dobro kravo molzli, in bi jo namesti trikrat na dan, molzli petkrat ali desetkrat, da bijo v kratkem času izmolzli, ne gledé na to, kako bi se godilo tistim ljudém, ki imajo zdaj svoj živež od rudnika, in kaj bo pozneje ž njim in lepim njegovim gozdom! Mogoče, da ne pride takim sebičnežem v roke; al mo-goče tudi, da pride, ker težko si bo kupec dal po kakih pogojih roke vezati.

Poglejmo zdaj v Idrijo, da vidimo, zakaj bi bil-silna nesreča mestu, deželi in financam država nim, ako se prodasta rudnik in gozd.

Idrija ima 4500 prebivavcev, med ktere se štejejo se vé da tudi žene in otroci. Kdor vé, kako obdaro-vani so ondašnji stariši z otroci, bo lahko razvidil, da veči del Idrije živi od dela v rudniku, v katerem je 654 delavcev. Od kmetijstva malokdo živi, ker ni zem-ljišč, — od obrtnijstva in rokodelstva pa tudi ne, ker ni zaslužka; so sicer tukaj tudi nekteri zidarji, tesarji, čevljarji, krojači itd., al ti so večidel tudi delavci v rudniku, in kadar tû niso v delu, opravljajo še to po-stransko rokodelstvo. Pa tudi z žitno kupčijo ni nič v Idrii, zakaj starodavna navada je to, da iz državne (ce-sarske) kase se kupuje žito in rudokopom prodaja po zmiraj stanovitni cení mernik pšenice po 1 gold. 5 kr., rži in koruze po 84 kr. Taka je tudi z vinom, ki ga jim cesarske krčme tako dober kup točijo, da nikjer ni cenejšega vina na prodaj; zato tedaj tudi krčmarjev skor ni tukaj. Kakor živež, rudokopom tudi država oskrbuje zdravnika, zdravila, šolo, drva. Ker je dnina rudokopov majhna, se tako olajšuje življenje siroma-kom, ki kopljejo živo srebro v jami in delajo v fabriki, ki napravlja cinober, — siromakom, pravimo, zato, ker živo srebro je strupena, človeškemu zdravju škod-ljiva rudnina. Suhi životi, blede lica, slabi zobje itd. so očitna znamenja tega. Še idrijskim govedom se radi zobje majati začnú in krave pogostoma zvržejo. Zavóljo težavnega svojega dela imajo rudokopi po preteklih 8 letih pravico do polovice provizije, ako so v jami one-mogli, po 40 letih pa do cele provizije. Med 654 se-danjimi rudokopi jih je blizo 400, ki služijo že čez 8 let, 192 jih je, ki služijo nad 25 let. Ako ostane Idrija državna, delajo rudokopi naprej. Ako se pa prodá, so ob cesarsko službo. Kaj pa potem? Ali jim bo dala država zasluženó provizijo ali jih odškodovala za to? Ali bo morebiti kupcu naložila to breme? Ako ob službo djanim rudokopom država hoče dajati zasluženó provizijo, bo imela veliko let, dokler ne pomrjó, vsako

leto nad 100.000 gld. stroškov, kateri stroški bojo velik del obresti skupljenega kapitala požrli. Gorjé pa rudokopom, ako se država otrese tega plačila in jih novi lastnik noče vzeti v delo! Njih bratovska skladnica je preslaba, da bi jih živila. Potem so ob vse: ob dober kup žito, drva, šolo, zdravnika, zdravila itd. Več kakor četrtri del téh ljudi je potem popolnoma berač. Zdaj znašajo penzije in provizije 24.877 gold. Al to vse, kakor tudi dober kup žito, vino, drva in vse drugo se plačuje iz dohodkov rudnika, in vendar čez vse stroške po cenitvi 20 poslednjih let, ktera niso bila najugodnejša rudokopstvu, znaša čisti dohodek vsacega leta okoli 298.000 gold.

Kakor stan rudnika idrijskega kaže, so tolikošni dohodkisaj za 60 let še gotovi, pa se morejo, ako bi se za delanje kaj več storilo, brez tako imenovanega ropanja, povzdigniti na 500.000 gold. na leto in dan. Ali ni to zlata ruda?

In tako jamo sebi koristno hoče država iz rok dati! In za koliko? Na 3 milijone gold. je kup rudnika, — na 200.000 gold. pa gozda nastavljen, ki ga skor na Kranjskem nima para; tako dobro je gleštan. Izvedeni možje trdijo, ako kupec presili rudokopstvo, že v 10 letih ali pa še popred izkoplje si iz rudnika vés ta kapital in še dobre obresti povrh. Ko so, ako se ne motimo leta 1863, cenili vrednost idrijskega rudnika, so ga nizko cenili na 5 milijonov in 271.964 gold. in sicer je bila ta cenitev narejena na tej podlagi, da se vsa skupščina z dohodki v 20 letih poplača. Gozd pa je, hakor zvedenci trdijo, tudi 600.000 gold. vreden. V srce se nam smili lepi gozd, ako pride sebična sekira nad-nj! Kranjska dežela, nekdanj tako bogata gozdov, je po takem zopet v nevarnosti, da ji pade debló za deblom in da se nam nov Kras odprè!

Ali ne presune žalost srce domoljubu, ki dobro misli za ubogo Idrijo, za deželo kranjsko in cesarstvo avstrijsko, ako sliši, da se na prodaj stavi taka dobra lastnina državna? Država je dosihmal vse lepo vredjeno imela, in s tem, da je skrbela za se, je skrbela tudi za kraj idrijski, ki ga je živil rudnik. Država je varčno gospodarila kakor dober gospodar, ki si za čas potrebe prihrani bogatejšo rudo; ako pa pride rudnik v roke ali enemu kupcu ali kaki družbi, bode rudniku péla vsa druga. Da se kupščina hitro nazaj dobí in doseže bogatejša dividenda, se bo seglo (Bog daj, da bi se motili!) po bogatih rudah, in v malih letih izmoleni rudnik se bo prepustil drugim, kakor izsekani gozd, drugim — Idrija pa bodi kakor hočeš!

Končaje ta sestavek opomnimo le še to, da zbornica poslancev je v 143. seji leta 1862 željo izrekla, „naj bi se prodali le manjši rudniki in taki, od katerih država ne more dalje časa pričakovati dobička“, in da je isti minister, ki danes drži finančno kormilo v svoji roci, v 47. seji leta 1863 vse to zbornici pritrnil, pa še dostavil, da prodaja ali neprodaja bi se morala vésti „po viših ozirih, da ostane rudnik v rokah državnih, in da se mora pametno, zmerno, prevdarjeno ravnati, ker vsaka prodaja na vrat na nos (Ueberstürzung) bi v teh zadevah bilo veliko zlo.“

Gledé na ta modra pravila od leta 1863 vprašamo tedaj: ali ne veljajo tudi še danes za Idrijo?

In zato ponavljamo svoj glas: Pustite nam Idrijo kakor je bila!

Slovstvo.

Naznanilo zastran „Cvetnika.“

Po želji, od več strani razodeti, podaljšuje družba sv. Mohora obrok spisom za „Cvetnik“ čez velikonočne praznike do konca prihodnjega meseca in prosi

vse slovenske pisatelje prav obilne podpore. Vsi spisi naj bodo, kolikor je mogoče, kratki pa jedernati, lepoznanško- ali nrapnopodučnega zapopadka; pošljejo naj se mi pa vsaj do 30. dne meseca aprila t. l. Tiskana pôla izvirnih sestavkov se bode plačevala z 20 gold., prevodi pa po 12 gold. a. v.

Pri tej priložnosti dajem na znanje, da pojde moj „nemško-slovenski slovar“, ves predelan in pomnožen, kmalo po veliki noči v natis. Kdor hrani kako zbirko manj znanih slovenskih besed in narodskih izrazov sosebno iz štajarskega in dolenskega narečja, vsacega lepo prosim, naj mi priteče ž njimi vsaj pred koncem prihodnjega meseca na pomoč, da se moja bogata nabira še bolj pomnožiti more.

V Celovcu 19. marca 1865.

A. Janežič.

Ozir v starodavne čase.

Stare stavbe na kolih.

Spisal P. Hicinger.

(Dalje.)

Za primero k tem najdbam se mora pridjati, da so se v poslednjem času tudi v severni Nemčii in na Danskem, deloma v Italii našli znameniti stari ostanki, namreč kuhinski odmečki, kakor jih imenujejo, zlasti ribje kosti in školjkine lupine; take se dobivajo v veliki obilnosti ob morskih in jezerskih bregovih na Meklenburškem, Šlezviškem in Danskem, tudi poleg Genove na Sardinskem. V severni Evropi je tudi mnogo starih grobov, ki so ali iz kamna zloženi ali iz zemlje nakopičeni; pravijo jim ajdovski grobi; v tistih se deloma nahaja roženo in kamnato, deloma pa bronasto orodje. V tacih grobih so se našle tudi človeške glave, ki imajo pa bolj okroglo in debelo čepino, drugačno kakor Romani, Celti in Germani, katerih čepina je bolj podolgasta. Enake bolj debele in okrogle čepine so se dobile tudi po malem na Francoskem in Nemškem v podzemeljskih jamah, kjer so v ilovico in nasip zakopane, z ostanki nekdanjih žival in s kamnatim in koščenim orodjem vred.

Po vsem tem bodi še povedano, kakošne take starine da so se doslej našle na slovenski zemlji. V hodiškem jezeru, ki je na Koroškem med Dravo in celovškim jezerom, so pri sredi za 20 sežnjev na dolgo in za 10 sežnjev na široko ožgani koli, vmes se je dobilo oglje in kosi ožgane ilovice; iz tega se vidi, da so bile ondi kočé na kolih, s pletenim protjem ograjene in z ilovico zamazane. Okoli razdrtine je silno veliko lupin tacih školjk, ki se jih ondi zdaj le malo nahaja; kaže se, da tadašnji ljudjé so se posebno s tako živaljo živili. Našlo se je tudi mnogo čepin od črnih loncev, kos nekake trde osle, in kos jelenovega roga. Na Kranjskem drugod niso slediti take starine razun na ljubljanskem mahu; ondi sicer so ljudje, dokler je še jezero stalo, lahko na otokih pri Goricah, Plešivci in Bevkah varno stanovali, in ni jim bilo treba pohištev na kole staviti. Starinskega orodja pa se je ondi našlo pod mahom: nekteri kamnati bèti, kos prevotljenega kamna kot za ročni malen, kos jelenovega roga kot za nožev ročnik; znamenita sta pa posebno dva čolna, po poldrugem sežnji dolga, eden v spodnjem Gallevcu ne daleč od dolenske ceste, eden pri Medvejci blizo Kušlanovega grada nekaj čevljev pod šoto najden.

Konec te razlage se vpraša: kakošno ljudstvo so bili stanovavci tacih pohištev na kolih? in v kakošno zgodovinsko dôbo segajo taka pohišstva?

Iz prejšnjega razlaganja je jasno, da stanovavci pohištev na kolih niso bili divji narod, ki bi se bil živil samo z lovom in ribštvom; razun tega so namreč